

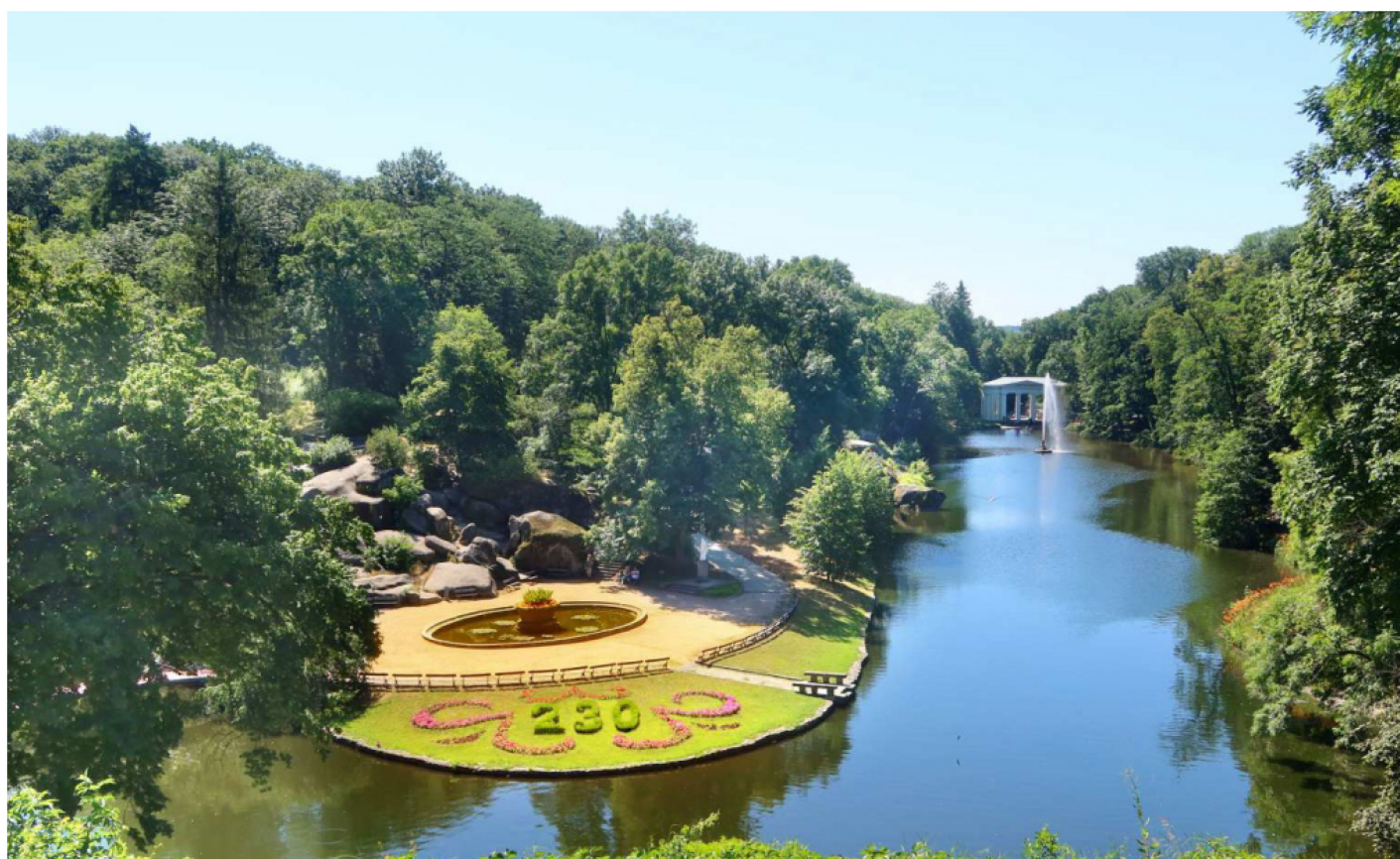
European Route of
Historic Gardens
Itinerario Europeo dei Giardini Storici
Itinerario Europeo de Jardines Históricos
Itinéraire Européen des Jardins Historiques

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

LE VIE DI
LEONARDO
DA VINCI

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

ЕТНОБОТАНІЧНІ ТРАДИЦІЇ В АГРОНОМІЇ, ФАРМАЦІЇ ТА САДОВОМУ ДИЗАЙНІ

Матеріали ІХ міжнародної наукової конференції,
присвяченої 230-річчю від дня заснування «Софіївки»

(7–11 квітня 2026 року)

Умань — 2026

УДК 394.268.8:58.006:581.6

Е-913

*Рекомендовано до друку Вченою радою Національного дендрологічного парку
«Софіївка» НАН України протокол № 4 від 17.03.2026 р.*

Редакційна колегія:

Володимир Грабовий — кандидат біол. наук, с.н.с., Умань (голова);

Віктор Кунах — доктор біол. наук, професор, член-кор. НАН України, Київ
(співголова);

Валентин Поліщук — доктор с.-г. наук, професор, член-кор. НААН України, Умань
(співголова);

Любов Іщук — доктор біол. наук, професор, Умань (заступник голови);

Світлана Клименко — доктор біол. наук, професор, член-кор. НАН України, Київ;

Віктор Мельник — доктор біол. наук, професор, Київ;

Нарцис Піорецький — доктор мистецтвознавства, професор, Болестрашице, Польща;

Рачід Руабхі — доктор біол. наук, професор, Алжир;

В'ячеслав Січкара — доктор біол. наук, професор, Одеса;

Микола Томенко — доктор політичних наук, професор, Київ;

Михайло Федорчук — доктор с.-г. наук, професор, Миколаїв;

Анатолій Яценко — доктор с.-г. наук, професор, Умань;

Інна Діденко — кандидат біол. наук, Умань;

Григорій Музика — кандидат біол. наук, с.н.с., Умань;

Анатолій Опалко — кандидат с.-г. наук, професор, Умань;

Ольга Опалко — кандидат с.-г. наук, доцент, Умань;

Іон Рошка — кандидат біол. наук, Кишинів, Молдова;

Надія Цибровська — кандидат біол. наук, Умань;

Тетяна Швець — кандидат біол. наук, Умань

Етноботанічні традиції в агрономії, фармації та садовому дизайні:

Е-913 наукові читання Івана Косенка. Матеріали ІХ міжнародної наукової конференції, присвяченої 230-річчю від дня заснування «Софіївки» (м. Умань, 7–11 квітня 2026 року) [Редкол.: В. М. Грабовий (відп. ред.) та ін.]. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2026. — 450 с.

ISBN 978-966-304-596-2

Висвітлено результати досліджень науковців Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України, Уманського національного університету та Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова, а також інших наукових установ та вищих закладів освіти України та зарубіжжя.

УДК 394.268.8:58.006:581.6

Матеріали конференції друкуються у авторській редакції, мовою оригіналу. Відповідальність за фактичні помилки, достовірність і точність інформації, автентичність цитат, плагіат, правильність фактів та посилань несуть автори

ISBN 978-966-304-596-2

© Національний дендрологічний парк
«Софіївка» НАН України, 2026

Дидактичні принципи у викладанні ботаніки, лікарських рослин та екологічної психології у ПДАУ

Марина О. Антонець, Олександр А. Антонець, Ірина Б. Баньковська, Віктор М. Самородов

Полтавський державний аграрний університет, Полтава, Україна

e-mail: antmarina63@yahoo.com

Анотація.

Актуальність теми зумовлена впровадженням особливих дидактичних принципів у викладання курсів ботаніки, лікарських рослин та екологічної психології у ПДАУ. Дослідження проводили у 2022–2026 роках методом включеного спостереження і формуючого експерименту серед здобувачів вищої освіти ПДАУ. Також було використано низку інших методів, а саме: філогенетично-систематичний, созологічний, геоботанічний та метод української сецесії. Впровадження п'яти дидактичних принципів, а саме принципу системності, цифрового, екологічності, созологічного та естетичного принципу у викладання навчальних дисциплін сприяє формуванню нового способу життя у майбутніх фахівців аграрної сфери України.

Ключові слова: спосіб життя, здобувачі вищої освіти, созологія, духовне та естетичне виховання, магнолія.

Didactic principles in the teaching botany, medicinal plants and ecological psychology at PSAU

Maryna O. Antonets, Oleksandr A. Antonets, Iryna B. Bankovska, Victor M. Samorodov

Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

e-mail: antmarina63@yahoo.com

Abstract.

The relevance of the topic is due to the introduction of special didactic principles in teaching botany, medicinal plants and ecological psychology at the Poltava State Agrarian University. The research was conducted in 2022–2026 by the method of included observation and formative experiment among higher education applicants at the Poltava State Agrarian University. A number of other methods were also used, namely: phylogenetic-systematic, sozological, geobotanical and the method of Ukrainian secession. The introduction of five didactic principles, namely the principle of systematicity, digital, ecological, sozological and aesthetic principles in teaching academic disciplines contributes to the formation of a new lifestyle among future specialists in the agricultural sector of Ukraine.

Key words: lifestyle, higher education applicants, sozology, spiritual and aesthetic education, magnolia.

Вступ. В умовах окупаційної війни в Україні якість освіти та природоохоронна діяльність забезпечується інтеграцією новітніх педагогічних технологій, науки і практики та особливим способом життя. За Ю. Швалбом, спосіб життя є «сукупністю стійких форм організації соціокультурного життя людей. ...об'єктивною характеристикою способів соціальної взаємодії у різних сферах життя. У психологічному плані він є набором цінностей і норм, що детермінують поширення і передачу від покоління до покоління визначених моделей поведінки. Крім цього, спосіб життя є цілісною характеристикою буттєвості індивіду та соціуму» (Швалб, 2018). У сучасних здобувачів вищої освіти (ЗВО) під впливом військового стану формується новий спосіб життя, що докорінно відрізняється від способу життя ЗВО в інших європейських країнах і виявляється у новій ментальності.

Для здобувачів вищої аграрної освіти Полтавського державного аграрного університету (ПДАУ), а саме майбутніх агрономів, фахівців із захисту і карантину рослин та садово-паркового господарства, екологів, якість навчального процесу забезпечується збалансованим вивченням як обов'язкових дисциплін, так і вибіркового. Обов'язкові навчальні дисципліни — це нормативні курси, що визначені освітньою програмою, вивчення яких є необхідним для отримання певної кваліфікації. Ботаніка є обов'язковою дисципліною. Метою її вивчення є формування теоретичних знань і практичних навичок з питань морфології нижчих і вищих рослин, їх способів розмноження, класифікації і ознак систематичних груп, первинного і вторинного синтезу речовин, що відкладаються у вигляді поживних, лікарських та отруйних, а також екології і географії рослин України. У програмі навчальної дисципліни вказана тема «Знайомство з елементами ботанічної географії рослин, їх екології та фітоценології». У цій темі розглядаються напрямки етноботаніки, а саме використання властивостей рослин у кулінарії, фармакопеї, ландшафтному дизайні, образотворчому та сценічному мистецтві, музиці, літературі, архітектурі, ритуалах, біблієстиці.

Вибіркові дисципліни — це навчальні курси, що ЗВО обирають самостійно для формування індивідуальної освітньої траєкторії. Це дає можливість їх слухачам поглибити фахові знання або задовольнити особисті інтереси. Лікарські рослини — це факультетська вибіркова дисципліна, метою вивчення якої є отримання знань щодо фармакотерапевтичних властивостей дикорослих та культурних рослин, а також ознайомлення із сучасними напрямками використання ресурсного потенціалу за рахунок вирощування найбільш цінних видів. Екологічна психологія — це міжфакультетська вибіркова дисципліна у ПДАУ. Метою її вивчення є вияв особливостей сприймання людиною оточуючого середовища та пошук актуальних чинників розвитку особистості і довкілля.

Актуальність теми зумовлена впровадженням особливих дидактичних принципів у викладання ботаніки, лікарських рослин та екологічної психології у ПДАУ. Дидактика — це «розділ педагогіки, що викладає теорію освіти і навчання та розкриває закономірності засвоєння знань, умінь і навичок та формування переконань, визначає обсяг і структуру змісту освіти, удосконалює

методи та форми навчання і виховання» (Ярмаченко, 2001). Ці дидактичні принципи чітко виявляються в основних джерелах інформації (Якубенко та ін., 2021a), (Якубенко та ін., 2021b), (Литвин-Кіндратюк, 2023). Щодо етноботаніки, «саме рослини сформували вікову траєкторію розвитку людських культур, тож не лише наше минуле, а також наше сьогодення й наше майбутнє щільно переплетені з рослинами» (Грабовий, 2023).

Матеріали і методи. Метою дослідження було довести значущість впровадження дидактичних принципів у викладання ботаніки, лікарських рослин та екологічної психології. Дослідження проводили у 2022–2026 роках методом включеного спостереження і формуючого експерименту серед здобувачів вищої освіти ПДАУ. Також було використано низку інших методів, а саме: філогенетично-систематичний: созіологічний, геоботанічний та метод української сецесії.

Результати та обговорення. Першим дидактичним принципом є принцип системності. На кафедрі захисту рослин і кафедрі рослинництва ПДАУ викладання навчальних дисциплін відбувається на основі формування у ЗВО системного мислення. Це рух думки, «рівень розвитку якої дає можливість установлювати зв'язки між предметами та явищами об'єктивної реальності, ефективно розв'язувати проблеми, знаходячи суперечності, а також виявляти закономірності явищ та процесів і прогнозувати їх розвиток» (Максименко та ін., 2020). Системне мислення ЗВО краще формується, якщо є можливість викладати англійською мовою. Перша авторка цієї публікації у серпні 2024 року проходила стажування у Лестерському університеті Об'єднаного королівства Великої Британії і Північної Ірландії і використовує отримані знання і методики, викладаючи предмет «Лікарські рослини». Педагог побудувала лекційний матеріал на підручнику англійських вчених (Simmonds et al., 2016).

Також системне мислення ЗВО формується на навчальній практиці з ботаніки, застосовуючи геоботанічний метод. Викладач ботаніки більше 50 років опікується розбудовою дендропарку ПДАУ. Він мобілізував десятки видів рослин з різних країн світу і висадив їх разом зі студентами. Цим самим він на практиці довів значущість думки про те, що «важливим соціально-екологічним аспектом є збереження...осередків різноманіття культивованої дендрофлори, як джерела пізнання закономірностей взаємодії природного середовища і суспільства» (Байрак та ін., 2007). При формуванні дендропарку ПДАУ педагог використовував філогенетично-систематичний метод прогнозування інтродукційної здатності квіткових рослин (Смик, 1973). Цей метод передбачає вивчення філогенетичних зв'язків, екологічних характеристик та порівняльний аналіз успішності інтродукції споріднених таксонів (родів, родин) для адаптації у нових природних умовах за межами їх первинних ареалів.

Щодо вдосконалення методів і форм навчання, доцільно назвати другий дидактичний принцип — цифровий. Події, що відбуваються останнім часом у світі через пандемії та війни, теж значною мірою впливають на навчання і виховання. «Глобальні трансформаційні процеси перетворилися у

діджиталізацію. Це зумовило необхідність обов'язкового використання цифрових технологій в освіті. Створення нових форм передачі знань і збереження інформації на початку ХХІ століття було представлено у хмарних технологіях» (Гангур та ін., 2021). Організацію освітнього процесу в ПДАУ в режимі онлайн-сервісу гарно забезпечують платформи Zoom і Google Meet.

Третім принципом є принцип екологічності, що веде до створення середовища власного розвитку. «Екологічне мислення — це поняття, судження і умовиводи про довкілля, про свій внутрішній світ, про сенс життя, і — взагалі, це мислення духовними категоріями» (Антонець & Антонець, 2025). У ЗВО педагог повинен формувати вертикальний розвиток. Це розвиток духовних сенсів, сил душі й духу. А. Льовочкіна зауважує, що серед студентської молоді необхідно розвивати «найкращий тип стосунків людини та довкілля — екоорієнтований антропоцентризм» (Льовочкіна, 2003). Згідно з таким підходом, сформований світогляд покладає на людину відповідальність за все, що вона створює. За законами спілкування цей тип взаємин має характер „суб'єкт- суб'єктних” і є актуальним у побудові громадянського суспільства. Але існує більш досконалий тип взаємин людини та довкілля. Це «екоорієнтований теоцентризм. В основі таких взаємин є Бог — (θεός), який створив Всесвіт, енергію, природу на Землі і людину. Божий план створення людини та її діяльності на планеті включав оригінальність, суверенність та пріоритетність над усією природою» (Антонець & Антонець, 2021). «Землю Господь віддав синам людським!» (Біблія, 2022). Тому людина несе відповідальність за все, що її оточує, починаючи з екології душі, себто взаємин з людьми, і закінчуючи довкіллям. Тоді з'явиться можливість зупинити духовну, екологічну і соціальну кризу на планеті Земля. На основі таких взаємин перша авторка публікації більше двадцяти років впроваджує тренінги «Антропологічне садівництво», «Духовні основи екологічного мислення», «Моя екосистема», «Твій культурний капітал», «Цінуй життя», «Мої слова», «Розуміння любові». Ці тренінги мають свідоцтво на авторське право.

Четвертий дидактичний принцип — созологічний. Созологія — це наука, що вивчає засоби і способи охорони природи, раціональне використання її ресурсів, а також збереження біосфери. Природоохоронна діяльність є важливим екологічним чинником, що змінює ставлення людини до довкілля. Педагоги, автори статті, намагаються впливати на студентську молодь, створюючи виховний простір щодо покращення дендрофлори університету. Так, тут вже 50 років росте неймовірної краси магнолія кобус. «Представник древньої родини магнолієвих. У первинному ареалі вона трапляється у далекій Японії. Небагато деревних рослин може позмагатися красою цвітіння з магноліями. Квітки дуже великі — від сніжно-білих до червоних, духмяні. Магнолія кобус цвіте рано навесні, до розпускання листків. У неї навіть деревина дуже духмяна. Добре витримує морози» (Косенко та ін., 1996). Крім вищезгаданої рослини, у дендропарку ПДАУ біля пам'ятника загиблим за часи Другої світової війни викладачам та студентам ростуть ще два дерева магнолії кобус такого ж віку (Байрак та ін., 2007).

П'ятим принципом є естетичний. У квітні 2026 року в ПДАУ планується

соціальний захід «Магнолія. 50-та весна». Це дійство відбудеться у ракурсі української сецесії. «У сучасному розумінні сецесія є не лише вишуканим орнаментальним стилем. Вона є широким мистецьким рухом з чітко визначеною програмою, рухом, що у певному часі опанував всі мистецькі сфери, створив характерну інтегральну культуру. Сецесія поєднала мистецтво із сучасним стилем життя, прагнучи водночас до вираження одвічного зв'язку людини з природою» (Biriulow, 1996). «Головним ідейним посланням сецесії є панестетизм, тобто намагання і прагнення до формування навколишнього світу людини згідно з принципами естетики» (Матусяк, 2016). Тому гаслом заходу «Магнолія. 50-та весна» є «Усе Він створив гарним у свій час: цвісти попри все — сила України». Мета заходу — поширювати природоохоронну діяльність на Полтавщині, сприяти духовному, естетичному, патріотичному вихованню молоді та прояву творчого потенціалу громадян нової України. Захід присвячений пам'яті героїв, хто віддав своє життя за свободу і незалежність України. Сюди запрошуються здобувачі вищої освіти, учні шкіл, вчені — магнолісти, дендрологи, освітяни, созологи, художники, громадські діячі, меценати.

Цей захід планується провести, коли природа прокидається і демонструє красу цвітіння, а саме магнолій. Споглядання і переживання такої краси упорядковує сприймання світу. На нейрофізіологічному рівні, як зауважують В. Медведєв та А. Єгорєнков, «сприйняття краси корелює з активністю передніх частин кори головного мозку, що бере участь у реалізації вищих психічних функцій, а саме формування досвіду, здійснення вибору, самоусвідомлення, формування модусів соціальної поведінки, ретроспекції власного життєвого шляху, реалізації релігійних складових психіки» (Медведєв & Єгорєнков, 2017).

Н. Кушнір стверджує, що «ботаніка і ботанічна ілюстрація є невід'ємними частинами, що пов'язані як науково, так і історично. Також існує ботанічне мистецтво — це науково-коректне, але часто ботанічно неповне зображення рослин. Частіше ботанічні роботи засновані на естетичному зображенні у кольорі і не містять повного ботанічного опису» (Кушнір, 2023). Тому у форматі заходу «Магнолія. 50-та весна» планується проведення виставки-конкурсу картин на тему «Магнолія». Також програма заходу передбачає прем'єру вистави-феєрії «Магнолія», в якій 50-річне дерево на території ПДАУ є безпосереднім учасником і символом краси, життєстійкості та нового початку. У фіналі автор п'єси, докторка сільськогосподарських наук Ірина Баньковська, образно, у поетичній формі передала красу та естетичність квітучої магнолії:

Тендітна Квітко, пісня неземна,
Вдихаю аромат, захоплююсь тобою,
Милуюсь неймовірною красою.
Феєрія думок — квітує знов Весна!
Не можна втримати слова і почуття:
У лоні пелюсток чудовий спокій,
Вразлива теплота, любов, жіночність...
Там Всесвіт знов народжує Життя!

Душа бажає зупинити календар —
Казкова мить, мелодія святкова...
Ти — символ Вічності і до Життя Любові.
Магноліє, ти — дивовижний Божий Дар!

Висновки. Завдяки вищевказаним дидактичним принципам у здобувачів вищої освіти відбувається становлення нового способу життя. При цьому етноботанічна складова використовується для виховання любові до інтродукованих рослин, що відіграють велике естетичне значення. Отже, вони стають важливим елементом загальної культури фахівців аграрної сфери.

Література

Біблія (2022). *Святе Письмо Старого та Нового Завіту* / переклад отця Івана Хоменка. Жовква: Вид-во отців Василіян «Місіонер». 1472 с.

Антонець, М. О., & Антонець, О. А. (2021). Впровадження дидактичних принципів у навчальну дисципліну «Квітникарство та декоративне садівництво». *Охорона біорізноманіття та історико-культурної спадщини у ботанічних садах та дендропарках*: матеріали Міжнар. наук конф. (28–30 вересня 2021 р., Умань) Присвячено 225-річчю заснування Національного дендрологічного парку «Софіївка». Умань. С. 19–23.

Антонець, М. О., & Антонець, О. А. (2025). Особливості викладання екологічної психології у ПДАУ. *«Біорізноманіття: у контексті сталого розвитку: теорія, практика, методичні аспекти вивчення у закладах науки та освіти»*: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (6 червня 2025 р., с. Крива Руда, Семенівський р-н, Полтавська обл). Полтава, Присвячено 65-річчю заснування дендропарку загальнодержавного значення «Криворудський». С. 6–11.

Байрак, О. М., Самородов, В. М., & Панасенко, Т. В. (2007). *Парки Полтавщини: історія створення, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку*. Полтава: Верстка. 276 с.

Грабовий, В. (2023). Сучасні напрямки актуалізації етноботанічних досліджень. *Етноботанічні традиції в агрономії, фармації та садовому дизайні*: матеріали VI міжнародної наукової конференції, присвяченої Року Незламності України (м. Умань, 5–8 липня 2023 року). Умань: Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України. С. 5–6.

Гангур, В. В., Антонець, М. О., & Антонець, О. А. (2021). Вплив діджиталізації на навчальний і виховний процес кафедри рослинництва. *«Модернізація освітньої діяльності та проблеми управління якістю підготовки фахівців в умовах діджиталізації»*: Матеріали 52-ї науково-методичної конференції. Полтава: РВВ ПДАА. С. 15–16.

Косенко, І. С., Храбан, Г. Ю., Мітін, В. В., & Гарбуз, В. Ф. (1996). *Дендрологічний парк Софіївка*. Київ: Наукова думка. 200 с.

Кушнір, Н. В. (2023). Ботаніка і ботанічна ілюстрація, зв'язок та розвиток. *Етноботанічні традиції в агрономії, фармації та садовому дизайні*: матеріали VI міжнародної наукової конференції, присвяченої Року Незламності України (м. Умань, 5–8 липня 2023 року). Умань: Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України. С. 170–180.

Литвин-Кіндратюк, С. Д. (2023). *Екологічна психологія: навчальний посібник*. Івано-Франківськ: Плай. 136 с.

Львовичкіна, А. М. (2003). *Екологічна психологія*. Київ: Міленіум. 120 с.

Максименко, С. Д., Меєрович, М. Й., & Шрагіна, Л. І. (2020). *Системне мислення: формування і розвиток*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 251 с.

Матусяк, А. (2016). *У колі української сецесії*. Львів: ЛА «Піраміда». 404 с.

Медведєв, В. В., & Єгоренков, А. І. (2017). Мистецтво краси та мистецтво лікування: естетичне виховання у формуванні евристичного мислення лікаря на прикладі фахового становлення свт. Луки (Войно-Ясенецького). «*Духовність та милосердя в сучасній медичній практиці*» з нагоди 140-річчя від дня народження В. Ф. Войно-Ясенецького (Святого Луки, Архієпископа Кримського): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Філософсько-гуманітарні читання. № 4. С. 235–241.

Смик, Г. К. (1973). Філогенетично-систематичний метод прогнозування інтродукційної здатності квіткових рослин. *Інтродукція та акліматизація рослин на Україні*. Вип. 6. С. 11–18.

Швалб, Ю. М. (2018). Ставлення до природи і світу в сучасному способі життя: історико-культурні аспекти. *Екологічна психологія: хрестоматія*. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. С. 7–17.

Якубенко, Б. Є., Алейніков, І. М., Шабарова, С. І., & Машковська, С. П. (2021a). *Ботаніка : Підручник*. Київ: Ліра-К. 436 с.

Якубенко, Б. Є., Біленко, В. Г., Лікар, Я. О., & Лушпа, В. І. (2021b). *Лікарські рослини: Технологія вирощування та використання*. Київ: Ліра-К. 654 с.

Ярмаченко, М. Д. (2001). *Педагогічний словник*. Київ: Педагог. Думка, 516 с.

Biriulow, J. (1996). *Secesja we Lwowie*, przeł., J. Derwojed, Warszawa, s. 7.

Simmonds, M. S., Howes, M. J. & Irving, J. (2016). *Medicinal plants*. London: published by Frances Lincoln. 224 p.

Лаванда в ландшафтному дизайні дендропарку: формування композиції з акцентом на медоносні та декоративні якості рослини

Юлія М. Біла

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна, 61002,

e-mail: belay_1980@ukr.net

Анотація.

У сучасних умовах підвищеного інтересу до екологізації довкілля та сталого розвитку особливої уваги набуває створення зелених зон, які поєднують естетичну, екологічну та господарську функції. Лаванда вузьколиста (*Lavandula angustifolia*) — цінна багаторічна рослина, що одночасно має високу декоративність, значний медоносний потенціал та ароматичні властивості. Її використання у ландшафтному дизайні сприяє підвищенню біорізноманіття, покращенню мікроклімату та привабливості територій для відвідувачів. З

ЗМІСТ

Грабовий В.М. Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України як втілення етнологічних канонів (Замість передмови)	5
Антонець М. О., Антонець О. А., Баньковська І. Б., Самородов В. М. Дидактичні принципи у викладанні ботаніки, лікарських рослин та екологічної психології у ПДАУ	9
Біла Ю. М. Лаванда в ландшафтному дизайні дендропарку: формування композиції з акцентом на медоносні та декоративні якості рослини .	15
Бойка О. А., Бойкий К. С. Льон олійний — цінна лікарська культура	20
Бойко І. В. <i>Eranthis hyemalis</i> (L.) Salisb.: поширення та культурне значення	24
Бойко П. М., Бойко В. П. Сучасний стан дендрологічних природно-заповідних об'єктів міста Херсон	27
Бонюк З. Г., Дідківська С. В., Іванова І. Ю., Палагеча Р. М. Збагачення та збереження біорізноманіття рослин дендрарію у Ботанічному саду ім. акад. О.В. Фоміна	32
Броннікова Л. І., Хоменко Л. О., Дикун М. О. Сучасний погляд на комплексну стійкість зернових культур до несприятливих умов довкілля	39
Букацел В. О. Інтродукція ялини сербської — <i>Picea omorica</i> (Pančić) Purk. у Молдові	44
Гандовська Л. В., Согомоян О. П. Голонасінні Державного дендропарку «Олександрія» НАН України та їх роль у вихованні екологічно-зорієнтованої ментальності	48
Гапон С. В., Гапон Ю. В. Мохоподібні: народні та наукові українські назви, їх значення для сучасної систематики	51